GARANȚIILE JUDICIARE PENTRU PROMOVAREA ȘI OCROTIREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI

JUDICIAL GUARANTEES FOR PROMOTION AND SETTLEMENT OF HUMAN FUNDAMENTAL RIGHTS AND FREEDOMS

Nicoleta MOROZAN,
doctorand
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract

Justice is that ideal state of society, achieved by ensuring for each individual and for all together the satisfaction of their legitimate rights, freedoms and interests.Access to justice is an indispensable condition for promoting and guaranteeing rights and freedoms. It consists in incorporating into the positive law of each country, above all, a regulation of the interests of man, the maximum of justice that the population of the respective country can admit.

Access to justice directly indicates the existence of an active obligation on the part of the State to ensure the right to effective legal redress. In order to concretize and give full access to the right of free access to justice, the legislator establishes many other constitutional provisions and develops them, it details them in the organic laws taken as a whole, they become the basis and the basic criterion for the qualification of the rule of law.

Freedom of the person is one of the oldest rights being inscribed in the ancient and especially medieval texts of normative acts. Article 25 of the Constitution of Romania, entitled "Individual Freedom," Article 25 of the Constitution of the Republic of Moldova, entitled "Individual Freedom and Security", expressly states: "Individual freedom and the security of the individual are inviolable."

Keywords: justice, positive law, acces to justice, individual freedom, security, rule of law.

Liberul acces al persoanei la justiţie reprezintă facultatea oricărei persoane de a introduce, după libera sa apreciere, o acţiune in justiţie, implicând obligaţia corelativa a statului ca, prin instanţa competentă, sa soluţioneze aceasta acţiune. Orice condiţionare, nejustificată raţional, reprezintă o nesocotire a unui principiu constituţional fundamental şi a unor standarde internaţionale universale, în orice democraţie reala. În plan procesual, accesul liber la justiţie se concretizează în prerogativele pe care le implică dreptul la acţiune, ca aptitudine legală ce este recunoscută de ordinea juridică oricărei persoane fizice sau juridice. Drepturile şi libertăţile fundamentale ar fi lipsite de garanţie dacă titularul lor n-ar avea posibilitatea să le apere în justiţie. În raporturile cu autorităţile publice, cetăţeanul se află într-o poziţie de inferioritate şi, deci, dacă n-ar exista şi calea justiţiei, drepturile şi libertăţile sale ar rămâne doar în stare declarativă.

Art. 21 din Constituţia României intitulat „Accesul liber la justiţie” precizează că (1) Orice persoană se poate adresa justiţiei pentru apărarea drepturilor, a libertăţilor şi a intereselor sale legitime, (2) Nici o lege nu poate îngrădi exercitarea acestui drept, (3) Părţile au dreptul la un proces echitabil şi la soluţionarea cauzelor într-un termen rezonabil, (4) Jurisdicţiile speciale administrative sunt facultative şi gratuite.

Un articol asemănător cu același titlu găsim și în Constituția Republicii Moldova : „ art.20-Accesul liber la justiție.(1).orice persoană are dreptul la satisfacția efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertatea și interesele sale legitime.(2).Nici o lege nu poate îngrădi accesul la justiție .”Garanţiile pe care le consacră acest text constituţional trebuiesc examinate în corelaţie nemijlocită cu dispoziţiile constituţionale ale art. 1, alin. (4), referitoare la separaţia puterilor în stat, art. 24 privind dreptul la apărare, art. 52, referitor la dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică, art. 124-130, referitoare la instanţele judecătoreşti şi art.142 -146 referitoare la Curtea Constituţională.

Prin generalitatea formulării sale, textele art. 21 și respectiv 20 permite accesul la justiţie al oricărei persoane fizice sau juridice pentru apărarea oricărui drept, libertăţi sau interes legitim, în mod concret şi efectiv, adică justiţiabilul să beneficieze de posibilitatea clară şi concretă de a contesta un act care îi aduce atingere drepturilor sale. Accesul liber la justiţie nu trebuie tratat ca un drept absolut. El presupune şi unele limitări, impuse de necesitatea funcţionării unei justiţii eficiente şi corecte. Marja de apreciere a gradului de acces cade în sarcina statului, însă nicio restricţie nu trebuie admisă dacă aduce atingere dreptului de acces la un tribunal în substanţa sa. Limitarea accesului la justiţie şi, prin urmare, consacrarea caracterului său de a nu constitui un drept absolut, trebuie, în mod categoric, prevăzută prin lege, adoptată în conformitate cu dispoziţiile constituţionale. Curtea Constituţională a României a statuat în acest sens că „dreptul de acces la justiţie nu este un drept absolut, orice restricţie fiind admisă atât timp cât nu aduce atingere dreptului de acces la un tribunal în substanţa sa, statul dispunând în acest sens de o marjă de apreciere.” E semnificativă și prevederea Convenției Europene a drepturilor omului. Astfel, potrivit art. 6 din Convenţia Europeană a Drepturilor Omului, liberul acces la justiţie se circumscrie drepturilor şi obligaţiilor cu caracter civil şi la acuzaţiile în materie penală. Deci, are un caracter mai restrâns faţă de dreptul intern al statelor membre, sau, putem spune, că are un caracter specific.

Sub aspectul garanțiilor judiciare pentru promovarea și ocrotirea drepturilor și libertăților omului,intenționăm să accentuam anumite sinteze ce-i sunt caracteristice:

1.Justiția este acea stare generală ideală a societății, realizată prin asigurarea pentru fiecare individ în parte și pentru toți împreună a satisfacerii drepturilor, libertăților și intereselor lor legitime. Practica demonstrează că puterea judecătorească a jucat și joacă un rol deosebit în apărarea și realizarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, precum și a celorlalte

drepturi și interese legitime deduse judecății. În baza legii puterea judecătorească este separată de celelalte puteri ale statului, având atribuții proprii ce sunt exercitate prin instanțele judecătorești, în conformitate cu principiile prevăzute de Constituție și în celelalte legi. Puterea judecătoreasca se exteriorizează în activitatea competentă de decizie asupra conflictelor apărute între diferite subiecte de drept prin aplicarea legii în vigoare.

2.Accesul la justiție este o condiție indispensabilă în promovarea și garantarea drepturilor și libertăților. Acesta constă în a încorpora în dreptul pozitiv al fiecărei țări, înainte de toate, o reglementare a intereselor omului, maximum de justiție pe care o poate admite populația țării respective. Constituția României și Republica Moldova (art.21 si 20) reprezintă blocul fondator al sistemului în care orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă în cazul lezării drepturilor, libertăților și intereselor sale. Liberul acces la justiție nu este reglementat de Constituțiile noastre în capitolele II ale titlurilor II,capitole intitulate „Drepturile și libertățile fundamentale „ ci în capitolele I ale acelorași titluri ca un principiu comun atât pentru drepturile cât și pentru îndatoririle fundamentale. Totuși, liberul acces la justiție trebuie considerat un adevărat drept fundamental căci el se analizează ca o facilitate de voință garantată persoanei de Constituție.

3.Accesul la justiție indica în mod direct existența unei obligații active a Statului de a asigura dreptul la satisfacție efectivă în justiție. Spre deosebire de alin .1 al art.21 al Constituției României care prevede că „orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, libertăților și intereselor sale legitime”, alin (1) art.20 al Constituției Republicii Moldova stipulează în viziunea noastră o prevedere mai oportună de probleme: „orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente”presupune obligația statului de a crea un sistem de instanțe, în număr suficient și de a reglementa funcționarea lor în modul în care sunt satisfăcute cerințele minime ale oamenilor. În al doilea rând există o legătura evidentă între noțiunea de „satisfacție efectivă „și instanțele judecătorești competente”,adică locul unde trebuie să se exercite apărarea drepturilor.

4.Pentru a concretiza și a conferi plenitudine dreptului de acces liber la justiție, legiuitorul stabilește multe alte prevederi constituționale și le dezvoltă, le concretizează detaliat în legile organice luate în ansamblu ele devin fundament și criteriu de bază al calificării statului de drept. Aceste prevederi au valoare de principiu pentru întregul sistem de drept ele reprezentând de fapt temeiul oricărui demers legislator. Totodată unele dintre aceste au legătură directă și mai strânsă cu exercitarea dreptului de acces liber la justiție. La acestea pot fi atribuite: neretroactivitatea legii, libertatea individuală, legalitatea pedepsei, interzicerea torturii, prezumția de nevinovăție, inviolabilitatea domiciliului, restrângerea exercitării unor libertăți, dreptul la apărare,dreptul de petiționare.

5. Neretroactivitatea legii este o normă și un principiu fundamental universal de la care nici un stat nu poate face derogări. Principiile

neretroactivității legii pornește de la premisa conform căreia trecutul aparține legii vechi. Legii noi nu îi este permis a se raporta la trecut, adică a se aplica situațiilor juridice stabilite sub guvernarea legilor vechi. Neretroactivitatea legii constituie o prezumție legală pe care nu o poate răsturna decât legiuitorul.

6. Libertatea persoanei este unul dintre cele mai vechi drepturi fiind înscris în textele antice și în deosebi medievale ale actelor normative. Articolul 23 din Constituția României, intitulat „libertatea individuală", articolul 25 din Constituția Republicii Moldova, intitulat „libertatea individuală și siguranța persoanei", prevăd expres : „libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile„.Aceasta prevedere fundamentală reflectă integral conținutul celor mai prestigioase reglementări din actele normative comunitare și internaționale la care au aderat statele noastre.

7.Principiul legalității pedepsei este strâns legat de principiul legalizării răspunderii juridice. Acesta din urmă are un caracter complex. Complexitatea sa se manifestă din faptul că :

a) răspunderea juridică are loc numai în baza normei juridice;

b) aplicarea sancțiunii ține de competenta exclusivă a statului și reprezentanților lui oficiali;

c) însăși organele statului activează în stricta conformitate cu prevederile normelor juridice. Pronunțându-se pe problema în cauza, Constituția României , prin alin. (2) al art. 23 dispune că „nici o pedeapsa nu poate fi stabilită sau aplicată decât în condițiile și în temeiul legii", iar art.22 al Constituției Republicii Moldova decide : „... nu se va aplica nici o pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos". Principiile legalității pedepsei rezultă și din justețea acestuia.

8.Alin (2) al art.22 al Constituției României, alin (2) al art. 24 al Constituției Republicii Moldova se pronunță asupra faptului că „nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse crunte, inumane ori degradante. Din punct de vedere lingvistic tortura înseamnă a supune ..."la chinuri fizice violente, a schingiui, a supune...la chinuri morale, a chinui". În sens juridic noțiunea este mai complexă. Elementele esențiale ale acesteia sunt durerile și suferințele puternice de natură fizică sau psihică provocate intenționat de către un agent al autorităților publice pentru a atinge un scop, cum ar fi obținerea de informații sau mărturisiri, pedeapsa intimidarea sau discriminarea unei persoane. Alte acțiuni sau omisiuni nu sunt considerate tortura ci tratamente inumane sau dependente în funcție de tip, scop și intensitate. În cazul tratamentelor inumane și degradante este prezenta durerea și suferința de o intensitate minimă, dar fără unul sau mai multe elemente esențiale ale torturii: intenția, îndeplinirea unui scop sau intensificarea unei dureri puternice. Interdicția cu privire la utilizarea metodelor de tortura are un caracter absolut.

9. Prezumțiile sunt procedee tehnice prin care legiuitorul acceptă sau chiar impune că ceva există fără să fie nevoie de a proba o atare situație. O categorie aparte de prezumție este prezumția de nevinovăție. Aceasta este un principiu de drept recunoscut la scara internațională.

El este enunțat în prestigioase acte normative internaționale la care România și Republica Moldova sunt parte. Astfel, art.23 al Constituției Române intitulat „libertatea individuală” se precizează la alin.(11) că „până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare persoana este considerată nevinovată”, iar art.21 al Constituției Republicii Moldova , intitulat „preumția nevinovăției” stabilește expres: „orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i sau asigurat toate garanțiile necesare apărării sale: „obligația de a respecta prezumția nevinovăției se aplică nu doar în cazurile penale, ci în toate cazurile când e vorba de respectarea drepturilor și libertăților omului.

10. Ca drept fundamental al omului în esența sa inviolabilitatea domiciliului este parte componenta a dreptului la respectarea vieții private și de familie, în aceeași măsura fiind un element esențial al drept libertăților persoanei și al demnității omului. După ce se dispune la alin. (1) al art.27 al Constituției României, alin (1) al art. 23 al Constituției Republicii Moldova că domiciliul și reședința sunt inviolabile și nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul său reședința unei persoane fără consimțământul acestuia, la alineatul următor sunt prevăzute situațiile de excepție când din motive de importanță majoră acest drept poate fi limitat. Norma constituțională ar rămâne litera moartă în cazul în care legislația nu ar prevede sancțiuni pentru încălcarea ei.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Mircea Damaschin, Dreptul la un proces echitabil în materie penală, Editura Universul Juridic, București, 2009
2. F. Sudre, Drept european şi internaţional al drepturilor omului, Ed. Polirom, Iaşi, 2006, p.267
3. Constituția României și Constituția Republicii Moldova
4. Decizia nr.894/2006, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 54 din 24 ianuarie 2007